

Державне (конституційне) право зарубіжних країн

УДК 340-349:321-329:351-354(05)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15460915>

Баланс традицій і реформ у конституційному праві Японії

Горай Софія Валентинівна

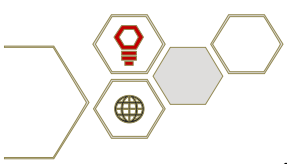
Студентка 2 курсу факультету слідчої та детективної діяльності,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
61024, м. Харків, Україна, вул. Сковороди 77,
ORCID <https://orcid.org/0009-0005-0896-7499>

Бородач Юліана Сергіївна

Студентка 2 курсу факультету слідчої та детективної діяльності,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
61024, м. Харків, Україна, вул. Сковороди 77,
ORCID <https://orcid.org/0009-0009-7296-2552>

Прийнято: 05.05.2025 | Опубліковано: 18.05.2025

***Анотація.** У статті здійснюється ґрунтовний аналіз трансформації японського конституційного права крізь призму співвідношення традиційної легітимності та модернізаційних реформ. Автор зосереджується на ключових етапах становлення правової системи Японії - від прийняття Конституції Мейджі 1889 року, що втілила поєднання західного конституціоналізму з національними традиціями, до Конституції 1947 року, створеної під егідою окупаційної адміністрації США після поразки Японії у Другій світовій війні. Окрема увага приділяється ідеологічному та правовому розриву між обома основними законами, зокрема у питанні суверенітету, ролі імператора та*



концепції влади. Детально розглядається стаття 9 Конституції, яка стала своєрідною юридичною декларацією пацифізму та символом нової ідентичності Японії як "мирної держави". На основі міждисциплінарного підходу розглянуто становлення та розвиток Сил самооборони Японії (Jieitai), їхнє правове становище, судову практику та політичні дебати, які супроводжують спроби перегляду або переосмислення положень статті 9 без її формальної зміни. Показано, що пацифізм, попри жорстку конституційну формулу, набув еволюційного характеру, трансформувавшись із абсолютної заборони у контрольовану оборонну доктрину. У роботі обґрунтовано, що післявоєнний японський конституціоналізм ґрунтується на балансові двох протилежних тенденцій: прагненні зберегти історичну тяглість і культурну самобутність, з одного боку, та імперативі модернізації й демократичного оновлення - з іншого. Цей баланс не є застиглим, він піддається постійним викликам - як із середини японського суспільства, так і під тиском зовнішніх факторів, пов'язаних з регіональною безпекою та глобальними зобов'язаннями. Таким чином, дослідження японської моделі дозволяє глибше осмислити механізми правової реконструкції в умовах постконфліктного оновлення державності, а також слугує прикладом складної, але життєздатної взаємодії між правовим традиціоналізмом і реформаторським потенціалом конституційного права.

Ключові слова: конституційне право Японії, Конституція Мейджі, Конституція 1947 року, стаття 9, пацифізм, Сили самооборони, імператор, правова традиція, американська окупація, реформування, легітимність, національна ідентичність

The Balance of Tradition and Reform in the Constitutional Law of Japan

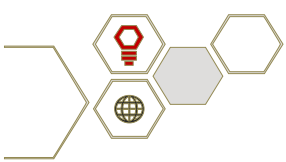
Horai Sofiia

2nd year student of the Faculty of Investigative and Detective Activities,

Yaroslav Mudryi National Law University,

61024, Kharkiv, Ukraine, vul. Skovorody 77,

ORCID <https://orcid.org/0009-0005-0896-7499>

**Borodach Yuliana**

2nd year student of the Faculty of Investigative and Detective Activities,
Yaroslav Mudryi National Law University,
61024, Kharkiv, Ukraine, vul. Skovorody 77,
ORCID <https://orcid.org/0009-0009-7296-2552>

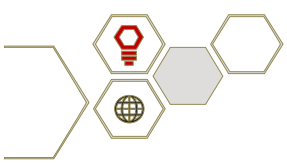
Abstract. *The article provides a thorough analysis of the transformation of Japanese constitutional law through the lens of the relationship between traditional legitimacy and modernization reforms. The author focuses on the key stages in the development of Japan's legal system - from the adoption of the 1889 Meiji Constitution, which embodied a synthesis of Western constitutionalism and national traditions, to the 1947 Constitution, drafted under the supervision of the U.S. occupation authorities following Japan's defeat in World War II. Special attention is devoted to the ideological and legal rupture between these two fundamental laws, particularly regarding the notions of sovereignty, the role of the Emperor, and the concept of governmental authority. Article 9 of the 1947 Constitution is examined in detail as a unique legal declaration of pacifism and as a symbol of Japan's new identity as a "peaceful state." Using an interdisciplinary approach, the article explores the formation and evolution of Japan's Self-Defense Forces (Jieitai), their legal status, relevant court rulings, and the political debates surrounding attempts to reinterpret or revise Article 9 without formally amending the text. The study demonstrates that pacifism, despite its rigid constitutional formulation, has taken on an evolutionary character, shifting from an absolute prohibition to a doctrine of controlled self-defense. The research argues that postwar Japanese constitutionalism is based on the balance between two opposing trends: the desire to preserve historical continuity and cultural identity on the one hand, and the imperative of modernization and democratic renewal on the other. This balance is not static; it is constantly tested both internally - within Japanese society - and externally, by regional security dynamics and global obligations. Thus, the Japanese model offers valuable insights into the mechanisms of legal reconstruction in a post-conflict context and serves as a compelling example of*



the complex yet resilient interplay between legal traditionalism and constitutional reform.

Keywords: *Japanese constitutional law, Meiji Constitution, 1947 Constitution, Article 9, pacifism, Self-Defense Forces, emperor, legal tradition, American occupation, reform, legitimacy, national identity*

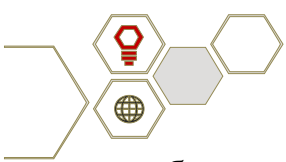
Постановка проблеми. Післявоєнна конституційна модель Японії є унікальним явищем у порівняльному правознавстві, адже вона постала як результат глибокої соціально-політичної кризи, зовнішнього впливу та внутрішньої потреби в оновленні державної ідентичності. Конституція 1947 року, яка формально була прийнята Імперським парламентом, насправді розроблялася за безпосередньої участі американської окупаційної адміністрації, що поставило перед японським суспільством складне завдання - інтегрувати в національну традицію правову систему, значною мірою запозичену із західної моделі. Особливої актуальності ця проблема набуває у світлі протиріч, що постають між формальним текстом Конституції та фактичними механізмами функціонування державної влади. З одного боку, Конституція закріплює принцип народного суверенітету, верховенства права, поділу влади та гарантованих прав і свобод, тобто ті елементи, які є характерними для демократичної системи західного зразка. З іншого боку, низка положень, таких як роль імператора або стаття 9 про відмову від війни, мають глибоко символічне, історично обумовлене та водночас політично вразливе значення. Унаслідок цього японське конституційне право демонструє феномен одночасного збереження елементів доконституційної державності та активного реформування в межах нової правової парадигми. Таким чином, дослідження зазначеної проблематики дозволяє не лише глибше осмислити природу японської конституційної моделі, а й зробити внесок у ширше розуміння того, як держава може зберігати культурно-історичну тяглість, залишаючись водночас відкритою до правових і політичних трансформацій. Водночас це дослідження має значення для порівняльного аналізу постконфліктних правових систем, які



стикаються з викликами легітимації нових норм на тлі сильного історичного спадку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та еволюції конституційного ладу Японії після Другої світової війни є предметом активного дослідження як у зарубіжній, так і в українській правничій науці. Одним із центральних аспектів цього дискурсу є проблема легітимності Конституції 1947 року та її співвідношення з імперською традицією Конституції Мейджі 1889 року. Класичне дослідження Чарльза Кейдса [3] надає унікальний внутрішній погляд на процес створення Конституції 1947 року, особливо висвітлюючи роль американського командування та юридичних радників у формуванні нового тексту Основного закону. Цей підхід доповнюється працею Джона Дауера [1], який акцентує на соціально-політичних контекстах повоєнної трансформації Японії, демонструючи, як правові реформи були частиною ширшої стратегії «перемоги через модернізацію».

Окрема увага в літературі приділяється саме статті 9 Конституції - т. зв. пацифістській клаузулі. Джон М. Макі [5] розглядає її як ключовий елемент японської правової ідентичності, що поєднує ідеї народного суверенітету, основних прав і відмови від війни. З історико-політичної перспективи важливою є праця Kazuhiro Takii [8], в якій детально розглядається феномен Конституції Мейджі, її рецепція західного досвіду та подальший вплив на політичну культуру Японії. Це дослідження підтверджує тезу про наявність «традиційної легітимності», що збереглася навіть у новітньому конституційному ладі. До цієї групи робіт належить і праця Зінченка [15], де автор здійснює компаративний аналіз обох конституцій - імперської та повоєнної. Інституційний розвиток Сил самооборони та динаміка їх повноважень розкривається у праці [9] та в аналітичних матеріалах Council on Foreign Relations [11]. Узагальнюючи, можна констатувати, що існуюча література дозволяє сформувати всебічне уявлення про правову, політичну та соціокультурну трансформацію Японії після 1945 року. Водночас дослідження виявляє потребу у подальшому вивченні механізмів

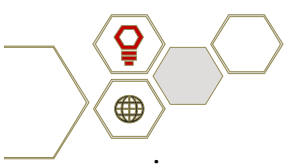


збереження легітимності в умовах зміни правової парадигми, що і становить головний дослідницький інтерес цієї роботи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених японському конституціоналізму, значна частина досліджень має або суто історико-правовий, або політичний характер, що обмежує комплексне розуміння гібридної природи японської конституційної моделі. У сучасній українській правничій літературі тема японського конституційного досвіду є малодослідженою, що створює певний вакуум у порівняльному правознавстві, особливо в контексті постконфліктної реконструкції державних систем. Недостатньо проаналізованим залишається і механізм так званого «конституційного балансування», який дозволив Японії зберігати формально незмінний Основний закон, але поступово змінювати політичну практику його реалізації. Потребує уточнення і феномен взаємодії правової традиції з новим типом нормативної легітимації, коли зовнішній конституційний проект інтегрується в історичну ідентичність країни без прямого заперечення минулого. Наша робота пропонує системний підхід до аналізу балансу між традиційними формами легітимації (включно з конституційною символікою, історичною роллю інституту імператора, та правовими цінностями епохи Мейджі) та реформаторськими, модернізаційними імпульсами (насамперед у вигляді пацифістської норми статті 9, ролі США та неформального перегляду інтерпретацій). Окреме аналітичне поле відкривається у розгляді Сил самооборони як механізму гнучкого обходу конституційних обмежень і одночасного збереження зовнішньої символічної цілісності правового тексту.

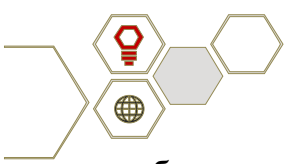
Таким чином, запропоноване дослідження не лише систематизує і переосмислює наявні підходи до вивчення японської конституційної моделі, але й формулює нові підстави для подальшого аналізу сучасних гібридних форм правової легітимації в посттоталітарних і постконфліктних державах. Його результати можуть бути використані як у сфері порівняльного правознавства, так



і в конституційному проектуванні держав, що прагнуть поєднати модернізацію із збереженням культурної ідентичності.

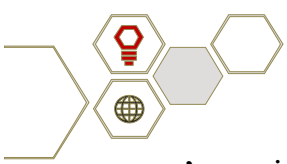
Виклад основного матеріалу дослідження. Після капітуляції Японії у Другій світовій війні держави-союзники у Потсдамській декларації задекларували чітку мету - перетворити Японію на демократичну державу. Цей політичний курс отримав реалізацію під час військової окупації країни, яку очолювали США. Саме цей період позначився глибокими трансформаціями в усіх сферах суспільного життя - від державного управління до ідеологічних основ державності. Ключовим інструментом цих змін стала нова Конституція Японії 1947 року, що поклала початок новій поствоєнній системі конституційного ладу. Конституція Японії, як продукт взаємодії зовнішніх реформаторських ініціатив і внутрішніх правових традицій, виявилася не просто нормативним актом, а символом складного компромісу між минулим і майбутнім. Для повного розуміння цього унікального балансу у подальшій частині дослідження буде проаналізовано історико-правові засади Конституції Мейджі як джерела традиційної легітимності, зміст і обставини прийняття Конституції 1947 року в контексті американської окупації, а також сучасні дискусії щодо перегляду основного закону, навколо якого виникають напруги через реформаторську політику, але й бажанням зберегти національну ідентичність.

Першим етапом формування конституційної традиції Японії стало прийняття Конституції Великої Японської Імперії 1889 року, більш відомої як Конституція Мейджі. Цей документ посідає особливе місце в правовій історії країни, оскільки став першою спробою кодифікованого обмеження державної влади на основі європейських зразків, зокрема німецької та пруської моделей конституційного монархізму. Водночас Конституція Мейджі була глибоко вкорінена у національній традиції, що надала їй ознак внутрішньої легітимності, на відміну від Конституції 1947 року, яка значною мірою вважалась продуктом зовнішнього впливу. [11] Відповідно до статті 1 Конституції Мейджі, Японська імперія «правиться і управляється династією імператорів, чий рід триває



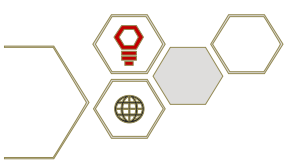
безперервно з віків вічних». [17] Це формулювання символізувало сакралізовану ідею державності, в якій джерело влади не залежить від волі народу, а сприймається як історично зумовлена істина. Конституція наділяла імператора широкими повноваженнями у сфері виконавчої, законодавчої та судової влади, що формувало централізовану структуру управління, де парламент мав лише дорадчу функцію. Однак навіть за умов значного концентрації влади в руках монарха, Конституція Мейджі становила важливий крок у бік правового оформлення державного ладу. Вона визначала межі державних інституцій, закріплювала певні громадянські свободи (хоча й обмежені), та вводила двопалатну систему парламенту, що включала Палату представників і Палату перів. Це формально оформлювало поділ влад, хоча і в межах абсолютної монархії, де імператор виступав не як символ нації, а як активний носій державної влади. Історична роль Конституції Мейджі полягає не лише в інституціоналізації влади, але й у закладенні ментального фундаменту японського правового мислення. Вона стала чинником легітимізації політичного курсу модернізації епохи Мейджі, сприяла формуванню бюрократичної системи, заснованої на західному зразку, та закріпила ідею правового порядку як елементу національної величі. [8] У цьому контексті саме Конституція Мейджі є джерелом «традиційної легітимності» японської державності, тобто такого типу легітимності, що ґрунтується на історичній спадкоємності, сакралізованій формі монархічної влади та уявленні про політичну стабільність як продукт вірності імператорській лінії. І хоча після Другої світової війни ця модель зазнала докорінної трансформації, її вплив залишився глибоко закорінений у правовій культурі країни. Таким чином, Конституція Мейджі виступає не лише історичним артефактом, а й легітимаційною передумовою для сприйняття нової конституційної моделі, яка намагалась поєднати модернізовані цінності з національною ідентичністю.[14]

Прийняття нової Конституції Японії у 1947 році стало визначальним моментом правової трансформації країни після Другої світової війни. Цей документ радикально змінив концепцію державної влади, фактично розірвавши



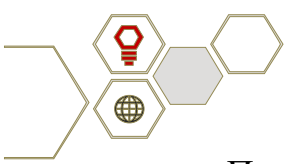
зв'язок із монархічною правовою традицією, закладеною Конституцією Мейджі, і започаткувавши перехід до моделі парламентської демократії західного зразка. У цьому сенсі Конституція 1947 року постала не як еволюційне продовження імперської правової системи, а як своєрідна «установча перерва» - момент, коли старий правопорядок був свідомо відкинутий на користь принципово нової парадигми легітимації влади. [15] Генерал Дуглас Макартур, як Верховний командувач союзних сил (SCAP), доручив розробку нового конституційного проекту урядовому відділу GHQ. Керівником цієї ініціативи став Чарльз Л. Кейдс, який очолив керівний комітет з розробки Конституції. Він отримав чіткі вказівки від Макарута, які включали три основні принципи: імператор як символ держави, відмова від війни як суверенного права та ліквідація феодальної системи. [3] Розробка проекту відбувалася в стислі терміни - всього за тиждень. Кейдс та його команда вивчали різні джерела, включаючи проекти японських політичних партій, Конституцію Мейджі та інші міжнародні конституції.

Одним із найбільш революційних елементів Конституції 1947 року стало проголошення принципу народного суверенітету (стаття 1), який повністю змінював підвалини легітимності державної влади. Імператор відтепер визнавався не джерелом влади, а символом держави і єдності нації, що фактично усувало монарха з політичного процесу. [10] Ця зміна, хоч і зберігала інститут імператорства як елемент культурної спадщини, водночас чітко виводила Японію з-під впливу сакралізованої концепції верховенства. Конституція також містила широкий перелік фундаментальних прав і свобод, що охоплювали не лише класичні права особи, але й соціальні та економічні гарантії. [1] Проте, попри демократичний характер і масштабність реформ, нова Конституція не була вільною від внутрішньої критики. Частина японського суспільства і наукової спільноти висловлювали сумніви щодо легітимності документу як такого, що був «нав'язаний» ззовні. [16] Водночас сам процес парламентського затвердження та відсутність подальших офіційних змін упродовж понад 70 років після ухвалення вказують на глибоку інтеграцію її положень у правову свідомість японської нації. Таким чином, Конституція Японії 1947 року постає



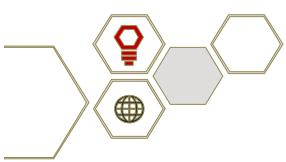
як проект правової модернізації, що перервав імперську тяглисть, але водночас забезпечив нову основу для демократичної легітимності. [12] У поєднанні з елементами традиційного японського символізму, вона стала інструментом не лише політичної перебудови, а й переосмислення самої ідеї державності у XX столітті.

Однією з найвизначальніших і водночас найсуперечливіших норм Конституції Японії 1947 року є її стаття 9 - так звана пацифістська клятва. [6] Вона не лише стала юридичним відображенням глибокої трансформації політико-правової свідомості японської нації після Другої світової війни, а й заклала унікальний прецедент у конституційній історії держав: офіційна відмова країни від ведення війни як інструменту державної політики. Походження цієї статті має безпосередній зв'язок із американським впливом на формування післявоєнної японської державності. Як зазначає Чарльз Л. Кейдс, керівник конституційного комітету GHQ, ідея включення подібної норми була прямо підтримана генералом Макартуром, який бачив у цьому політичну і моральну відповідь на мілітаристське минуле Японії. [7] При цьому, хоча японські урядовці спочатку виявляли скепсис до такого радикального обмеження, вони врешті-решт погодилися з включенням статті до остаточного тексту, розглядаючи її як символ нового курсу та засіб збереження суверенітету в умовах американської присутності. Протягом кількох десятиліть після ухвалення Конституції, стаття 9 слугувала не лише юридичним, але й моральним орієнтиром для державної політики. Її пацифістський імператив справив визначальний вплив на формування оборонної доктрини Японії, згідно з якою країна утримувалася від участі в міжнародних збройних конфліктах, а її «Сили самооборони» (Jieitai), створені у 1954 році, юридично обґрунтовувалися не як військо, а як засіб виключно оборонного характеру.[4] Це породило стійку конституційно-правову колізію: з одного боку, формальна відмова від збройних сил, з іншого - реальне існування структур, що виконують схожі функції, включно з сучасною розвідувальною, повітряною і морською компонентою.



Питання перегляду або тлумачення статті 9 стало предметом інтенсивних політичних і наукових дискусій, особливо у світлі зростаючих регіональних загроз у Східній Азії, зокрема з боку КНР та КНДР. У 2015 році уряд прем'єр-міністра Сіндзо Абе ініціював прийняття пакету законів, які розширили повноваження Сил самооборони на участь у колективній обороні союзників, навіть за межами території Японії. Це, на думку багатьох дослідників, фактично означало перегляд усталеної інтерпретації статті 9 без її формальної зміни. Водночас спроби офіційної ревізії тексту статті зустрічали серйозний опір як серед правознавців, так і в суспільстві. Згідно з опитуваннями, значна частина населення розглядає статтю 9 як основу національної ідентичності і гарантію уникнення втягування в міжнародні конфлікти. Пацифізм перетворився на елемент «післявоєнного японського коду», який виконує не лише юридичну, а й символічну функцію - він означає розрив із мілітаризмом імперської доби та утвердження Японії як "мирної держави".[13] Отже, стаття 9 Конституції Японії виконує роль не просто правової норми, а водночас символу національної ідентичності, що відображає компроміс між правовими приписами, політичною практикою та історичною пам'яттю суспільства. [9]

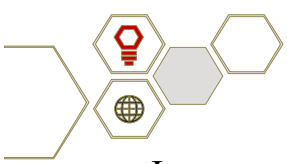
Хоча стаття 9 прямо забороняє утримання сухопутних, морських і повітряних сил, у 1954 році на основі Закону про Сили самооборони було створено Rikujō Jieitai - Сили самооборони Японії. Формально Jieitai не вважаються «збройними силами» у класичному розумінні, а трактуються як сили, створені виключно для захисту території Японії у разі нападу. Це тлумачення базувалося на доктрині «мінімальної необхідної самооборони», яку упродовж десятиліть підтримував Верховний суд Японії, уникаючи втручання у політичне питання про законність існування Jieitai. Протягом другої половини ХХ століття функції Сил самооборони поступово розширювались. У 1992 році Японія вперше відправила свої війська за кордон у складі миротворчої місії ООН, що ознаменувало початок нової фази в еволюції інтерпретації статті 9. Цей крок був підкріплений ухваленням спеціального законодавства, яке дозволяло «обмежену присутність» в некомбатантських умовах. Таким чином, юридична



конструкція залишалась незмінною, але фактична практика змінилась суттєво - пацифізм поступово перетворився з абсолютного принципу на політичну декларацію з винятками. [5]

Особливо резонансними стали ініціативи прем'єр-міністра Сіндзо Абе у 2014-2015 роках, коли було ухвалено пакет законів про «колективну самооборону». Вперше Японія дозволила своїм військовим застосовувати силу для захисту не лише власної території, але й союзників (насамперед США) у разі спільної загрози. [2] Це рішення викликало хвилю протестів у суспільстві, численні дебати серед правників, а також звинувачення у прихованому ревізіонізмі. Водночас Конституція формально не змінювалася, і стаття 9 залишалась у первісному вигляді, що лише підкреслює складність конституційного балансу між буквою і практикою. Таким чином, існування Rikujō Jieitai є яскравим прикладом того, як політична доцільність і міжнародні реалії можуть впливати на трансформацію сенсу навіть чітко сформульованих конституційних норм. З одного боку, Японія не порушує текстуального змісту своєї Конституції, з іншого - фактично володіє однією з найбільш технологічно розвинених армій у регіоні.

Висновок. Конституційне право Японії є унікальним прикладом поєднання глибоко вкорінених традицій із радикальними післявоєнними реформами. Конституція Мейджі заклала історичну модель централізованої монархічної влади, опертої на сакралізовану роль імператора та ієрархічну структуру правління, що відповідала духу епохи модернізації кінця XIX століття. Водночас Конституція 1947 року, створена в умовах зовнішнього тиску та воєнної поразки, започаткувала якісно нову парадигму легітимності, засновану на демократичних принципах, народному суверенітеті та пацифізмі. Символічне переосмислення ролі імператора, запровадження розвиненої системи прав і свобод, а також розмежування влад стали інструментами творення сучасної японської правової ідентичності. Особливе значення у цьому процесі має стаття 9 Конституції, яка, попри жорстку формулювання про відмову від війни та збройних сил, дала початок складному і тривалому процесу інтерпретацій і політичних компромісів.

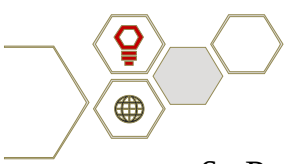


Існування Сил самооборони Японії, зростання їхніх повноважень та участь у міжнародних операціях засвідчують поступову еволюцію пацифізму - від абсолютної заборони до контрольованої оборонної активності. Баланс між традиційною легітимністю, втіленою у збереженні окремих історичних інститутів, і реформаторською модернізацією, нав'язаною чи сприйнятою під впливом зовнішніх чинників, став ключовим викликом для післявоєнного японського конституціоналізму. Цей баланс не є сталим чи завершеним - він постійно піддається новим випробуванням: від регіональної безпекової напруженості до внутрішніх дискусій про доцільність перегляду Основного закону.

Таким чином, японський досвід демонструє, що правова система може бути стійкою і водночас відкритою до гнучкої адаптації - за умови, якщо зміни не руйнують засадничу правову ідентичність. Конституція Японії не є застиглим артефактом, а радше живим механізмом балансування між історичною тяглістю, правовим раціоналізмом і соціальними очікуваннями, що надає цінного матеріалу для порівняльного правознавства і глибшого розуміння феномену постконфліктної правової реконструкції.

Список використаних джерел

1. Dower, John W. Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II. W.W. Norton & Company, 1999.
2. Evans, C.D.A., and Menter, Aviel. "Collective Self-Defense as Constitutional Interpretation." Journal of Law and International Affairs, vol. 9, no. 2, 2021.
3. Kades, Charles L. "The American Role in Revising Japan's Imperial Constitution." Political Science Quarterly, vol. 104, no. 2, 1989, pp. 215-247
4. Kelly, William W. "The Article 9 Pacifism Clause and Japan's Place in the World." Wisconsin International Law Journal, vol. 29, no. 1, 2011, pp. 1-24.
5. Maki J. M. The Constitution of Japan: Pacifism, Popular Sovereignty, and Fundamental Human Rights. Law and Contemporary Problems. - 1990. - Vol. 53, No. 1: The Constitution of Japan: The Fifth Decade: Part 1. - P. 73-87. - 15 p.



6. Panton, Michael. "Politics, Practice and Pacifism: Revising Article 9 of the Japanese Constitution." Asian-Pacific Law & Policy Journal, vol. 11, no. 2, 2010, pp. 1-30.
7. Peace in Theory and Practice Under Article 9 of Japan's Constitution. Marquette Law Review, vol. 90, no. 3, 2007.
8. Takii, Kazuhiro. The Meiji Constitution: The Japanese Experience of the West and the Shaping of the Modern State. International House of Japan, 2007.
9. The Article 9 Debate at a Glance, Nippon.com, August 31, 2016
10. The Constitution of Japan, based on the English Edition by Government Printing Bureau. <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c01.html>
11. The History of Japan's Postwar Constitution. Council on Foreign Relations, 2020.
12. Uera, Hiromi. "The 1947 Constitution of Japan." Western Oregon University, 2015.
13. Speech Of Hon'ble Mr. Justice Vijender Jain, Chief Justice, Punjab And Haryana High Court, Chandigarh (India) In A Conference On Global Article 9 At Tokyo, Japan .
14. Воронін М. А. Феномен японської правової системи: характеристика та особливості. Актуальні проблеми міжнародних відносин і міжнародного права. - 2020. - № 1(13). - С. 35-41.
15. Зінченко О. В. Еволюція Конституції Японії (1889-1946 рр.): компаративне дослідження. Право і суспільство. - 2023. - № 4(3). - С. 69-76
16. Кулінич, І. О. Конституційні трансформації Японії в період американської окупації (1945-1952). Право і суспільство. - 2023. - № 4(3). - С. 69-76.
17. 大日本帝国憲法 <https://www.ndl.go.jp/constitution/etc/j02.html>